

A CONFSSIONAL AND ESSAYISTIC EXISTENTIAL MODEL: INDIA

Mihaela Rusu, PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: Already renowned, although he is only 27 years old, Mircea Eliade publishes in 1934 three books, completely different from each other, in point of both structure and composition: Întoarcerea din Rai [The Return from Paradise], Oceanografie [Oceanography] and India.

The volume India, published three years after his oriental experience, represents the travel notes of the young Romanian student, a form of exotic literature, written both as a confession and as a collection of essays, in which India's spirituality and magical practices are recorded with amazement and satisfaction by the European conscience of a man coming from a marginal culture. Disappointed by the European existential model, which he discusses in his trăirist (roughly, philosophy of life) novels, Eliade is in search of a model of spiritual existence in India, and discovers that, in this space unknown to the Europeans, the philosophy of life may encounter the mythical, in a dialogue which he is willing to reveal to the whole world.

Keywords: exotic literature, trăirism (philosophy of life), orientalism, dialog, confessional writing

În contextul în care Mircea Eliade își suține teza de licență pe o temă legată de filosofia Renașterii, se pune întrebarea care este momentul decisiv din existența sa care-i va deturna energiile spre un domeniu de studiu cu totul nou lumii în care se formase. Studiile asupra acestei perioade, arată că cei trei ani petrecuți de Eliade în India, din 1928 și până în 1931, au jucat acest rol hotărâtor în devenirea sa. Tânărul de 21 de ani, care sosește cu vaporul la Ceylon în 1928, nu este un simplu călător dornic să descopere o lume exotică, pe jumătate sălbatică, pe jumătate arhaizată, este în primul rând un erudit, însetat de adevăruri, el caută să afle cum e posibil „să te împotrivești morții (...) inteligenței și vieții interioare” [Eliade, 2007: 139]. Se pare că modelele de existență ale lumii europene pe care le descoperise de timpuriu prin lecturile sale vaste, nu-i revelaseră rostul acestei căutări spiritualizate.⁹¹ Eliade a avut nevoie de întâlnirea cu poetul indian Rabindranāth Tagore ca săînvețe și el, europeanul descendent ai unui Occident „superb și mortuar”, „lecția Indiei”: „India poate descoperi Europei nu un adevăr, ci o cale, și calea aceasta o batem noi aici, în India, de patru mii de ani. India poate învăța că viața spirituală (ah! cât de fad și de trădător e cuvântul acesta! dar d-ta înțelegeți ce vrem să spunem noi, indienii, prin viață spirituală) e bucurie, e voluptate și dans, câteodată tumultoasă și sălbatică asemenea ploilor Bengalului, altădată calmă și elevată asemenea culmilor himalayene. Viața spirituală e inocență și libertate, e dramă și e extaz.” [Eliade, 2007: 139]

⁹¹ A se vedea și Milea, Doinița, *Mircea Eliade. Intelectualul. Exiluri, transferuri, identități*, comunicare susținută în cadrul sesiunii științifice cu participare internațională cu tema „Centenar Mircea Eliade și Mihail Sebastian”, mai 2007, organizată de Centrul de cercetare filologică și dialog multicultural - din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Publicat în *Annales Universitatis Apulensis, Philologica* 8, tom1, ISSN 1582 5523.p.9-12.

În momentul în care are contactul direct cu lumea indiană, Eliade nu poate decât să intuiască lecția Indiei, pe care ulterior o va transpune în teza sa de doctorat despre yoga, publicată mai târziu cu titlul *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne*, pentru ca abia după zece ani de la plecarea din India să înceapă lucrul la *Prolegomene la o istorie a religiilor indiene*, lucrare care va deveni în timp opera sa științifică de referință.

Publicând în 1934 volumul *India*, Eliade oferă cititorilor din interbelicul românesc imaginea unui Orient fabulos și erudit „un amalgam strivitor de tradiții și peisaje, de obiceiuri, întâmplări și oameni, care e el însuși doar un fragment din creuzetul imens și atât de puțin cunoscut al unei Asii contemporane.” [Ciurtin, 2007: 8] Orientul lui Eliade este, tematic, diferit de cel al pașoptiștilor, Alecsandri și Bolintineanu, care au surprins în scrierile lor Orientul musulman, răspândit între Africa de Nord și strâmtoarea Bosfor, dar tânărul indianist are în comun cu predecesorii săi romantici apetența pentru descrierile de natură, superbe și patetice. Întâlnirea cu Ceylonul are un puternic impact asupra tânărului călător care nu precupește cuvintele în descrierea picturală pe care o face acestui spațiu pe care niciodată nu-l va uita: „Iată fâșii de stâncă, lespezi rupte de cutremure, munți răsturnați, care își arată rănile lor împietrite, semnele strivirilor și detunăturilor din alte ere. O nuditate surprinzătoare pentru înțeleștările vegetale din jur. Lespezi pure, albe, fumurii, peste care apa aleargă în mii de vine, apă ce scaldă numai coaja. Ies câteodată din învălmășeala junglei și se arată în soare, nude și moarte, fără s-o umilească, fără s-o acopere sub iureșul ei, păzind-o în același timp de frații haini de alături, plantele, care așteaptă cu mii de ochi s-o strivească, s-o ștreagă de pe fața luminii și să ridice deasupra ei o junglă nouă.” [Eliade, 2007: 22] Dacă în scrierile epice, Eliade consideră descrierile drept fragmente care parazitează conținutul romanului, pe care și-l dorește spiritualizat, în eseurile și notele de jurnal care compun volumul *India*, tânărul călător, pus față în față cu măreția peisajului indic „nu-și cenzurează impresiile.” [Simion, 2011: 347]

Aplicarea conceptului de orientalism asupra unora dintre scrierile eliadești, impune aducerea în discuție a altor doi termeni: alteritatea și exotismul. Călătorind din Ceylon și până în Himalaya indiană, tânărul Eliade experimentează exotismul oriental, dar nu ca pe o „stare caleidoscopică specifică turistului și spectatorului mediocru, ci ca pe o reacție de șoc, vie și curioasă, a unei individualități puternice împotriva unei obiectivități pe a cărei distanță o percepe și o degustă” [Victor Segalen apud Antofi, 2008: 86]. Confesiunile consemnate în jurnal evidențiază dimensiunile multiple ale primei sale experiențe indiene, precum și bogăția culturală a unei țări care până la el nu mai fusese literaturizată de nici un alt român. În afara romanticilor pașoptiști, scriitorii români, în majoritatea lor, nu au fost interesați de transgresarea propriilor frontiere. Mircea Eliade, în timp ce citea la Roma o carte a lui Surendranath Dasgupta, află despre o remarcabilă ofertă de-a studia în India, grație unei burse generoase oferită de maharajahul Manindra Chandra Nandy. În mod cert, diferit față de colegii săi de generație, Eliade, descoperind această oportunitate, ia hotărârea de-a pleca în India în vederea realizării unei teze de doctorat axată pe studiul filosofiei yoga, fiind atras de ideea de diferență spirituală dintre lumea occidentală și cea orientală, încercând prin această cercetare să-și justifice în fața conștiinței propria esență, adică să-și îndeplinească un vis secret, acela de a „totaliza contrariile.” [Eliade, 1990: 37] Richard Reschika, monograful american al lui Eliade, e de părere că interesul crescând al acestuia pentru spiritualitatea indiană se explică prin pasiunea lui pentru existențialismul european. El are în vedere, atât existențialismul german, reprezentat în principal de Heidegger, cât și existențialismul francez și trăirismul românesc din anii treizeci: „După Eliade, gândirea indiană putea să intereseze Europa sub trei aspecte: mai întâi tratarea feluritelor determinări ale omului, apoi elaborarea problemei temporalității și a istoricității umane și, în fine, căutarea unei soluții la spaima și disperarea care apar o dată cu conștiința temporalității.” [Reschika, 2000: 20] După experiența indiană, Eliade ajunge la concluzia că existențialul „a fi în situație”, adică a fi supus

temporalității și istoricității, își găsește soluția în „existența în maya” care „refuză lumea așa cum este”, fără a ajunge însă la nihilismul și pesimismul european. În filosofia indiană „se refuză *această lume* și se depreciază *această viață* deoarece se știe că există *altceva*, dincolo de devenire, de temporalitate, de suferință. În termeni religioși, aproape că s-ar putea spune că India refuză *Cosmosul profan* și *viața profană*, fiindcă este însetată de o lume și de un mod de a fi *sacre* (...) A te elibera de suferință, acesta este scopul tuturor filozofilor și al tuturor misticilor indiene.” [Eliade apud Reschika, 2000: 21] Eliberarea prin suferință este pentru Eliade o formă de armonizare a contrariilor, fenomenul *coincidentia oppositorum* stând la baza concepției filosofice eliadești.

Într-unul din studiile de referință ale culturii orientale, cercetătorul Edward W. Said, încercând să definească orientalismul, apreciază că, în literatură, acest concept desemnează studiul „presupunerilor ideologice, imaginilor și fanteziilor legate de o regiune a lumii numită Orient.” [Said apud Ghiță, 2013: 30] În opinia cercetătorilor români, Orientul e „o lume efeminată, lascivă, pasivă, tulburată de pasiuni și puțin atinsă de episteme, într-un cuvânt, un univers bântuit de tirani și de hetaire.” [Ghiță, 2013:34]. Perspectiva lui Eliade asupra Indiei se circumscrie în mare parte acestor opinii, dar în egală măsură oferă și o notă inedită asupra acestei lumi diferite de spațiul identitar românesc. Paginile reportajelor și povestirilor din volumul în discuție surprind procesiuni impresionante și ritualuri mortuare, unele emoționante, altele grotești prin nota de macabru: „Cobor de la templu spre *ghat*, către una din acele terase în amfiteatru, cu trepte de piatră, pe care se ard morții și unde se scaldă vizitatorii. Scăldatul era în toi și apa ajunsese aici bătută cu mâl, grea de petale și coroane. (...) cât de frumoasă și de ispititoare ar fi priveliștea aici, cu privirea prinsă cât ține ochiul de toate *ghat-urile* și templele oglindite în ape, tot nu te poți stăpâni să nu tremuri de ciudă și de scârbă. Căci la drapta și la stânga ta se ard cadavre. Și e peste puțină de înțeles cât de îngrozitoare e mireasma aceea de carne friptă purtată de vând de-a lungul malului. Poate de aceea sunt hindușii vegetarieni...” [Eliade, 2007: 40] Alternează în paginile acestei cărți scârba nedisimulată, cu admirația pentru ritualurile arhaice ale hindușilor, drumurile istovitoare cu popasurile din temple și mănăstiri, vânătorile de crocodili în junglă cu procesiunile de sfinți, civilizația engleză cu mizeria indiană, sublimul cu derizoriul. Ceylonul, Bengalul, Benaresul, Amritsarul și Jaipurul sunt orașe scăldate în arome, în simfonii și litanii, învăluite în pietre scumpe și șaluri de mătase.

Tânărul călător nu observă numai natura indiană, arhitectura locurilor și religiozitatea oamenilor, el analizează și femeia indiană. Primele notele din jurnalul indian zugrăvesc tinere încărcate de seducție și mister întocmai scenariilor orientale prezentate în detaliu în poemele romanticilor europeni : „Femei de o fascinantă frumusețe, înfășurate în voaluri de mătase, cu părul despletit și picioarele goale, grele de brățări (...) femei cu obrazul alb și cu umbletul semeț al indienilor de miazănoapte. Ochii poartă în priviri, alături de inevitabila fascinație a oricărei femei orientale, o mândrie reținută și forte” [Eliade, 2007: 48] Sunt însă și notații care trădează uimirea europeanului care descoperă cu neputință condiția mizeră a femeii hinduse: „Încă înainte de a coborî din tren am fost amețit de fetele care se ofereau să ne ducă bagajul. European, crescut în cultul eternului feminin, eram destul de încurcat în alegere. Pentru că erau prea multe fete care își ofereau serviciile și bagajele mele prea puține. Alergau la fereastra compartimentului și luptau cu coatele împotriva concurențelor (...) Fetele poartă bagajul într-o manieră ciudată. Îl leagă cu o frânghie, îl așează pe spate și-l susțin cu fruntea, cu ajutorul unei fâșii de scoarță.” [Eliade, 2007: 71] Eliade, europeanul călător, observă toate aceste discrepanțe, admiră inefabilul feminin și consemnează aparent indiferent luminile și umbrele Indiei.

Fie că este ucenicul care face traduceri din sanscrită câte 12 ore pe zi, yoghinul de pe Himalaya sau simplul călător, tânărul Eliade manifestă, în perioada celor 3 ani cât a stat în

India, o preocupare tot mai mare pentru documentarea sistematică și, din dorința unei cunoașteri complete, își asumă o inițiere autentică în legile și credințele hinduse în momentul în care pleacă în explorarea acestei țări, pornind din insula Ceylon spre Himalaya indiană, trecând prin India centrală, Sikkim și

pasul Kaiber. Orientul lui Mircea Eliade este în primul rând un spațiu geografic deosebit de pitoresc, dublat însă frecvent de un spațiu mental, generat de facultatea imaginației. Plecând de la ideea că în acest spațiu nou, conștiința sa este pusă în fața a două lumi, una imediată și alta mediată prin amintire, Eliade înțelege că se află la o răscruce: pe de o parte descoperă „o civilizație mai veche, apărătoare a unei Weltanschauung anistorice și asociale, dar spiritualiste” [Ghiță, 2013: 42], și, pe de altă parte, păstrează în minte „o civilizație mai nouă, apărătoare a unei Weltanschauung istorice și sociale, dar raționaliste.” [Ghiță, 2013: 42]. Din această conjugare permanentă dintre cele două lumi care-și dispută supremația în conștiința tânărului cercetător, se profilează în penumbră alteritatea ca „dorință metafizică” care „tinde către cel absolut altul” [Lévinas apud Ghiță, 2013: 44]. Acest dialog permanent care se stabilește între cele două spații culturale dau viață unei lumi spiritualizate, ilustrate în eseurile acestui volum care transpun într-o manieră eteroclită „portretul unei lumi necunoscute (...) în care miticul și existențialul trăiesc într-o conjugalitate monstruoasă” [Simion, 2012: 349]

Dacă ar trebui să definim spațiul literar de apartenență, ar trebui să pornim de la prefața cărții, în care autorul atrage atenția că *India* nu e „nici un jurnal de călătorie, nici un volum de impresii, nici unul de amintiri” [Eliade, 2007: 19], ci mai degrabă o însumare de reportaje și povestiri care dau textului un caracter fragmentar și voit autentic, real. Dincolo de impresia generală de autenticitate, textul se supune într-o oarecare măsură regulilor ficțiunii, dat fiind faptul că „la fiction assure cet espace, le lieu du texte et de la condition humaine, où l'écrivain, narrateur parfois, revit les images de sa propre vie, de son propre trajet dans le monde, de sa jeunesse.” [Milea, 2010: 176]. Contrar celor spuse de autor în avântextul volumului, *India* este în egală măsură alcătuită din toate aceste negații, întrucât în paginile ei pot fi identificate clauza calendarității, subtitlul jurnal și identitatea dintre eul social și eul creator. În același avântext, autorul precizează că volumul în discuție „nu este o carte unitară asupra Indiei” [Eliade, 2007: 19], afirmație care se confirmă în timpul lecturii, întrucât scriitura, în parte eseistică, în parte diaristică, nu lasă loc abordării necesare unei viziuni unitare. Lectura fiecărei pagini dezvăluie cititorului nu atât omul care a plecat în India să scrie o carte, să facă o teză de doctorat sau o carieră, ci pe acela care „a avut afinități prestabilite cu India” [Ioanid, *India* în „Ramuri”, 1934 apud Dosarul Eliade IV, 2000: 166], care trădează „o mare dragoste pentru sufletul Indiei, pentru spiritul ei religios și metafizic și o mare înflăcărare pentru vegetația, pentru fauna, pentru clima și pentru toate celelalte contingente cosmice capricioase și luxuriante, sublime și fatale ale acestei țări.” [Martinescu, *India*, în „Munca literară”, 1934 apud Dosarul Eliade IV, 2000: 162]

Bibliografie

Antofi, Simona, *Proza pașoptistă și postpașoptistă. Reevaluări critice*, Europlus, Galați, 2008.

Ciurtin, Eugen, *Anii bisecți și secțiunea între două lumi*, prefață la Mircea Eliade, *India. Nopti la Serampore. Secretul doctorului Honingberger*, Cartex 2000, București, 2007.

Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului*, Dacia, Cluj-Napoca, 1990.

Eliade, Mircea, *India. Nopti la Serampore. Secretul Doctorului Honigberger*, Cartex 2000, București, 2007.

Ghiță, Cătălin, *Orientul Europei romantice. Alteritatea ca exotism în poezia engleză, franceză și română*, Cuvânt înainte de Al. Cistelean, Tracus Arte, București, 2013.

Milea, Doinița, *L'écriture romanesque: narration, mémoire, identité*, în *La Francopolyphonie. Langue, littérature, culture et pouvoir* (Actele Colocviului Internațional « Francopolyphonie 5: Langue, littérature, culture et pouvoir », Université Libre Internationale de Moldova, Institut de Recherches philologiques et interculturelles, Chișinău, 26 mars 2010), Chișinău, ULIM, ICFI, 2010, ISSN 1857-1883, pp.175-181; URL:

<http://www.box.net/shared/fibman7gnn>.

Milea, Doinița, *Mircea Eliade. Intelectualul. Exiluri, transferuri, identități*, comunicare susținută în cadrul sesiunii științifice cu participare internațională cu tema „Centenar Mircea Eliade și Mihail Sebastian”, mai 2007, organizată de Centrul de cercetare filologică și dialog multicultural - din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Publicat în *Annales Universitatis Apulensis, Philologica* 8, tom1, ISSN 1582 5523.p.9-12.

Reschika, Richard, *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, Saeculum, București, 2000.

Simion, Eugen, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, Univers Enciclopedic Gold, București, 2011.

***, *Dosarul „Mircea Eliade”*, volumul IV, *Pro și contra*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Curtea Veche, București, 2000, reunind articolul lui P. Martinescu, „India” din revista „Munca literară”, 10 iulie 1934 și pe cel al lui M.D. Ioanid, „India” din revista „Ramuri”, nr.4-6, august-octombrie 1934.